

СЕРГЕЙ ИЗГИЯЕВ

**ИМУ ГЪЭЛХЭНД
ШОЛУМИНИМ**

ДАГГОСИЗДАТ—МАХАЧКАЛА
1952

СЕРГЕЙ ИЗГИЯЕВ

ИМУ ГЪЭЛХЭНД
ШОЛУМИНИМ

ДАГГОСИЗДАТ—МАХАЧКАЛА

1952

СТИХИГЬО
ВЕ МЭГНИГЬО

ИМУ ГЪЭЛХЭНД ШОЛУМИНИМ

Иму гъэлхэнд шолуминим,
Кукгъой жофо --- гъувот пулати.
Иму деш желд гуьрд биреним
Э эйлонмей глэлем азади.

Э имуревоз Сталини!
Э имуревоз расдини!
Зигъо шолуми ве бирори!
Миро довглохогыгъо э хори!

Ниет иму гъисди були,
Шоре рузгъо эри гьер кифлет.
Эз глұьлом нисд гердо гъули!
Муьхъкем гердо дусди инсонет!

Э имуревоз Сталини!
Э имуревоз расдини!
Зигъо шолуми ве бирори!
Миро довглохогыгъо э хори!

Гъирмизине глэлем дусди,
Шевгъ доре диеш тик варафде.
Сталин глэлемгир поисди,
Хэлгъ глұьлом э уревоз рафде.

Э имуревоз Сталини!
Э имуревоз расдини!
Зигьо шолуми ве бирори!
Миро довг'охог'гьо э хори!

ДУСДИ ХЭЛГЪГО

Э кор жофо ве э женггьой гъовхо
Зенде омори астарей тэгIрифи.
Зигъо дусди ве бирори хэлгъго
Э сад салгъо, эри гъемишелуьги!

Эз дуьл хунденуьм и мэгIнире ме
Эришму азаде эвлодгьой улке.
Дусди пури кифлет гIэзизи ме,
Эеки кор сохде гIилмдан ве фэхьле.

Зигъисде иму азад ве хушбэхд,
Тов доре шевиш, чуьн руз эри иму.
Келе бирор эри чуькле — гъэлхэнд,
Ихдиёригъош тени э улкейму.

Э буйругъи деде-ватан гуьре,
Мэхьсуьл бул бири мезрегьой Волга.
Эз жофой игид ярашуьгъ доре
Богъгьой Догъисту, чулгьой Украина.

Пуьзет партией Ленине дошде,
Жергегьоймуре дешмуьхкеммисохим.
Фэхьле ве ранжбер дусдире дошде,
Дуьлшор ве хушбэхдэ улке мизигъим.

Пушобер гъэлхэндгиргъой шолуми
Поисдет буьзуьрге хэлгъгъой Совети.
Гъонунгъо ве хьохмогъой Сталини
Пушово э коммунизм желд бердени.

ОЛТЪУБЪУ НЕМЪУ

ВОЙГЕЙ МИЛЛИОНГЪО

Кейки э глұьлом дұь сес офодри:
„Довгlo“ — визг гуьрггъо; „Шолуми“
— сес хэлгъи!
Жофокеше хэлгъ глұьлом сес дори,
Эри шолуми, дусди ве ишуьгъи.

Огъогъо эз Уолл-стрит ве Сити—
Фашистгъо э е лигъоб, эз е луле,
Невомунде э ишу инсонъети,
Эй куьшде хэлгъэ доренуьт пуле.

Порсуьзгъо э эйлонмей келе стол,
Э Уолл - стрит пакт хунире бесдет.
Э гъоей Лорелей* денорет тол,
Эри хэлгъ эн немцгъо батмиши хосдет.

Трумэн, Макартур э Гитлер хумне;
Э Майданек чарундетгъо Соуле,
Шенденуьт бомбгъо э клуб ве хуне
Э гъужогъ деде куьшденуьт глұиле.

* Гъсей Лорелей гъисди э ён нуькерей Рейн э западня Германия. Американцгъо э и гъое денорет тол, эри э ишуре герек бије вэхд вечарунде гъоере ве рэхъо доре гловгъой Рейне эри батмиш сохде шегъергъо, дигъгъой Германияре.

Гуьрггьо, ээ хун хэлгъ биретгьо пиён,
Ёгъин мипоют э пушой суд хэлгъи.
Асмиш сохде миёвт гье э у дор,
Э жеки леш бири патриот хэлгъи.

—Бурит десгьоре, беде хунхургьо!
Корея эн хэлгъи! Тайван эн Китай!
Гьечи хосденуьт сесгьой миллион-
гьо;
Жофокеш, хундегор ве деде.

У ЭРИ ШОЛУМИ ЖЕНГ БЕРДИ

О, игид ме, шинов мере,
Гэзизе одохлуй туьре!
Ме не туьни соймиш бире,
Шинренбирим дуь екире.

Чор сал довго туьре гузет
Сохденбируьм, гуьрде ниет.
Мигуфдирум хэлгэа хуно,
Севгил меш гьисд э женг гьовхо.

Гьони мере хьовиргьсй туь
Диренуьтге сер зеренуьт,
Мейдугьой женг ве дуре рэхь туь,
Угьош мере сер зеренуьт.

Жугьоб ди туь, о севгил ме!
Вэхиз дениш чуьтам гьеме:
Лов хэндуйсде шор гьисдуьтге,
Шолумире дсшденуьтге.

Туьре инжош, э гьэд гьовре
Герме ригаз чуьшме доре.
Женг бердей туь, эй шолуми,
Эй азади, игид хэлгьи.

Нэг! Нигирисуым эри туь,
Дуьл ме гурунд бисдогеш сэхд.
Нум игиди гьишдейгьо туь,
Эдей гешде э глэрей хэлгь!

ВОЙГЕЙ ДЕДЕЙ

Хис, балай ме, ширин жун ме,
Хис, ненуй сох эёвлуй ме.
Хис, эри туь раче гофгьо мигуюм,
Себэхь эри туь нике хэбер миёрум:

Чуьтам бебе э завод,
Чуьтам бирор э серхьэд,
Хосде глұьломе хушхьол ве обод,
Шолумире дошденуьтге гьэлхэнд.

Хис, балай ме, ширин жун ме,
Хис, ненуй сох эёвлуй ме.
Хис, тозе шив гуьлишоне богъ ватан,
Келе бире хубе коргьо хунде дан:

Туь мибоши инженер,
Енебуге агроном,
Мисохи ватане туь бэхдевер,
Товдор ве гужлуь э гьемей глұьлом.

Хис, балай ме, ширин жун ме.
Хис, ненуй сох эёвлуй ме.
Хис, мозолменд мигуюм туьре изму
Чуьнки рафденим э коммунизм иму,

Бэхдевери эн и девр
Ве биёвгьош эн туьни.
Товуш келе рэхь ве гьем пушобер.
Пэзиз глэилгьош бебе Сталини.

НЕМУЪРДЕНИЕ ЧИГЪРЕТ

У, вождь, дуьл эн дуьлгьои.

У мозол эн девргьои.

У эгъуьл эгъуьлгьои.

Эз чуйшме у гьисд зиёд.

Немуърдение чигърет,

Хьохмой инсонет -

Гъэзизе Ленин.

Э гьер девр гье мунугьо,

Бесгъуни гье гуьруьгьо,

Могълугъэ гуьрд сохугьо,

Туй гьишдей эйму глэлем.

Немуърдение чигърет,

Хьохмой инсонет -

Гъэзизе Ленин.

У ишуйгъ рузгьоймуни,

У гъувот шолумини,

Тэгрѣфи эн глѣломи --

Сталин вождь, соратник туй

Немуърдение чигърет,

Хьохмой инсонет --

Гъэзизе Ленин.

МЭГІНИ ЭРИ БАТАН

Хуши руз туь, эвир васал,
Дуьл шогьире туь шор сохде.
Мэгіни мере эри Батан
Сер гуьрдenuьм эри хунде.

Хунчелуье суьсенгуьлгьо,
Шевгьлуье мержгьо, зимигьо,
Шелбете бегьер эн боггьо,
Мезей туьни, раче Батан.

Девлет Урал, куьмуьр Донбасс,
Нефтгьой Баку, девлет Кавказ,
Чугун, пулат, мэгідон алмаз,
Овгьот туьни, хосе Батан.

Фэхьлей завод, член колхоз,
Бэхьс гуьрде эекиревоз,
Мэгіни хунде э меревоз,
Шори иму туьни, Батан.

Желде кукгьой эн жофоре,
Синоггьиго гьисд угьоре.
Диеш хубте сохим коре,
Биьрим хэйр эри Батан.

Шогъиргъойму дестон бесде,
Эри Ватан мэг|ни хунде
Гилмдангъойму зиѣд сохде,
Гилм имуре изму, Ватан.

Э желде дес г|әлем туь де,
Рзхь Ленине ишуьгь сохде;
Э коммунизм эдей берде,
Сталин вождь, буьзуьрге Ватан.

А Л Е К С А Н Д Р

Эри немуьрдение игид
довглой Ватани 1941—45 с. с.
танкист Александр Мардахаев.

Э куьнж эн Кавказ, э Махач-кала
Зенде омори глэзизе бала.
Э гъэд умогъгьо суьгъде бироргьо,
Э мезрей Москва, э дигь Козино,
Синере норе гъэлхэнд поисде,
Александр танкист, тэґрифи десде,
Поке глұмуьре, ширине жуне,
Дори эй Ватан — рихунде хуне.

Шаргьой Каспия сэхд хьуьршлуь бире,
Дешенд шивене у лепуьр зере.
Шэхдегьой энү э глэрс чаруьсде..
Буьлдуьр хэбер до эз дур паруьсде..
Хэбер гурунд бу, дуьлгьо муьхькемте,
Алик ширин бу, Ватан зиёдте!
У эри Ватан жуне гъурбуни
Сохдигеш, гене Ватан энүни.

У э зуьгібей женг хуне рихунди,
Войгей энуре Ватан дануьсди.

Увэхд э Москва Сталин дебу,
Бегем э унжо эй дуьшмен рэхь бу?
Нэгл!

Эри дуьшмен рэхь ю бу беседе,
Чуьн Алики желд омбор поисде
Рэхьзо нидорут, биёвт пушово,
Чуьнки рэхь не бу дие песово.

Изму эз Кавказ чендгээдер дури,
Э хок Ватани у депичири,
У чуькле дигьле, дигь эн Козино,
Едигор Алик ве женггьой гьовхо
Мунди эриму ве эри дедей,
Уре зендигьо, у суьгьде дедей.

Чуьн поке глуьмуьр, гьечу пок дошде
Ватан нум туьре, глэзизе дусд ме.
Гьээлем шогьириш дестонгьо беседе,
Гьоим мидору нум Александре.

ШИРИНИ БЕСГЪУНИ

Иму, глэзизе кукгьой Ватани,
Солдатгьой гъовхо, жофой шолуми,
Э вэхд довгlo ве динже жофойму
Дореним гъувот эри войгейму.'

Иму сэхд гъэлхэнд Ватане дошдейм
Э фронт женг бердейм, э цех кор
сохдейм.

Желди имуре эри бесгъуни
Бебе Сталин глүьзет дорени.

Кор сохде э цех, хори колхқзи,
Жофой эн игид доре бараси.
Эрэгъ покурде, чуьн э вэхд довгlo,
Ширини эйму бесгъуни жофо.

МЭГНИ ВАСАЛИ

Шогъвор васал,
Туь зере пар,
Герд э гьеммей Ватан шори.
Геймиш гьисдгьо
Э суьрх ве зар,
Азад гьисдгьо келе хори.

Хэлгь Совети хун, туь, мэгни!
Мэгни гъувот жофсймуни.
Эз гъэд богъгьо эз зу сери
Сес духдергьо оморени.

Э эвир туь, хосе Ватан,
Гешде дусди хэлгъгьой иму.
Дуь миглидгьо рачи васал:
Бесгъунини ве Май иму.

Ватан иму, чуьн васали,
Жовонгъош э у хумнеют.
Э хоригъой эн ватани
Ве заводгьо зарбечинуьт.

Дуьл жовони мэгни хосде,
Дусдире у муьхъкем беседе.
Дениш, гене эдей гешде,
Шогъвор васал э Ватан ме.

МЭГНИ МЕЛУЖЬСИ

Декинит пейлегьоре!
Пуьзет дим игидгьоре —
Бирогьо, хэгьергьоре,
ТэҮрифини эй Дербент.

Тегьенг богъ хунчелуьни,
Бегьер ю лап ширини.
Э гьер ло тэҮрифини
Игидгьой туь, о Дербент,

Жофой иму шорини.
Софой иму булини.
Рачи межлуьс имуни
Шоробгьой туь, о Дербент.

Кифлет иму гьисд хуте,
Шоре межлуьсгьо гуьрде.
Дусди, шолуми хосде
Хэлгъгьой иму, о Дербент.

Пуре пейле декиним,
Гьемееки вегирим:
Э согъи Сталин гьенжим, —
Мозоллуьним, о Дербент.

ГУЪЛБОГЬОР

Туь эз васал зу гуьл дорей, Гуьлбогьор.
Пуьзете нум гьобул сохдей, Гуьлбогьор
Игид жофо гьони бирей, Гуьлбогьор.
Э дуьл шогьир эшгь венгесдей, Гуьлбо-
гьор.

Хун, туь, мэгIни, зен Совети!
Хун, буьлбуьл богь вилеети!
Туь эз васал рачи гьони,
Дуьл туь пури герми гьоми.

Кини э кор пушо дегьо? Гуьлбогьор
Кини уьлуьг эшгь хьовиргьо?
Гуьлбогьор.

Кини ченд норм доренигьо? -
Гуьлбогьор
Кини сэхьиб дусди дуьлгьо?
Гуьлбогьор.

Хун, туь, мэгIни, зен Совети!
Хун, буьлбуьл богь вилеети!
Э шахт, фабрик унжош деруьт,
Чуьн Гуьлбогьор гьинормендуьт.

Э девр Совет гIилмдан бирей,
Гуьлбогьор.
Инженер, агроном бирей, Гуьлбогьор.
Мердьетие гьовхо бердей, Гуьлбогьор.
Ватане туь гьэлхэнд дошдей, Гуьлбогьор.

Хун, туь, мэгIни зен Совети!
Хун, буьлбуьл богъ вилеети!
Туь гьем эвлод, гьем дедеи,
Эри кифлет эн Ватани.

Диеш хубте кор мисохим, Гуьлбогъор
Коммунизм мивокуним, Гуьлбогъор.
Увэхди деш рачи миди, Гуьлбогъор,
Бирмунде желди игиди, Гуьлбогъор,

Хун, туь, мэгIни, зен Совети!
Хун, буьлбуьл богъ вилеети!
Иму, гьеме, мивокуним
Э улкейму коммунизм!

ДУХДЕРГЬОЙ КОЛХОЗИ

Э луьгегьой гуьллуь доргьо,
Гъушгьо сохде жэвлонвози.
Эз бегьергьо гуьрде доргьо,
Варайсди богъ колхози.

Инжо десдей эн духдERGЬО,
Э гъэд эн и гуьзеле богъ,
Жер-жер гуьрде эз сер вергьо,
МэгIни хунде, сохде ологъ.

Дуь эз еки, э бэхьсевоз,
Зу кор сохде, пушо рафде,
Дуь эз еки рачте овоз,
Ширин-ширин мэгIни хунде.

Эз эшгълуье жофой эн кор.
Согъ руз гирошд зури-зури,
Буле бегьер сохде ошгор
ТэгIрифире э руй хори.

Назлуь-назлуь чуьшмей гьоми,
Рач черх хурде пэхьни бире,
Гуйге гьони у е чуми,
Э гешд эдей огол зере.

Тегьер туьфенг гъупигьоре,
Э душ гуьрде гуьрд биренуьт,
Чуьн игидгьо, пое норе,
Руе хуне вогошденуьт.

ЭРИ ДУЪ ИГИДЕ ЗЕН

Эри стахановчие зенгьой
фабрик „Дагюн“ шегьер
Дербент Волгушева Мария
ве Гаврилова Нергуз.

Э улкей буле мэг|донгьой хори,
Э девр эн г|уьзет ве жофой шори
Вокурде омо „Даг'юн“ э Дербент,
Гьонун пенжсали зендигьо ферзенд.

Мария, Нергуз дуь духдер Ватан,
Кор сохденуьт унжо тегьер аслан.
Русму вор доре эз пешм ве пембе,
Тэг|рифи бирет эй лэг|эй гьеме.

Э ен дуь машин Нергуз поисди
Ченд дуь корсох жофой ю гьисди
Эшгьлуь бире, лов ю хэндуьсде,
Э жергей дуькгьо русмуре бесде.

Нергуз зен тати, Мария руси,
Кор сохденуьт желд эз гьувот дусди.
Гьер дуь е войге э дуьл сэхд
гуьрдет,
Игид эн жофой пенжсали бирет.

Келегеди ме нисди негъогъи!..
Ватан ме гуълишонлуъе богъи.
Э гьер куънж Ватан хунде мэгӀнире,
ТэгӀрифи сохдим жофой зенгъоре.

МИРВОРИ

Миёнее буй-бале, раче сер,
Хуншини чигърет туь, Мирвори.
Э комбинат консерви гъовхобер,
Пуъзетлуьни жофой туь, Мирвори.

Э гъэд эн цех консерви кор сохде,
Бэхьс бараси бердени, Мирвори.
Шелбет, консерв, миробо душунде,
Эз угъош туь шини, Мирвори.

Эз гъэд гъозор хъовиргъо миофум
Туьре, игид пенжсали, Мирвори.
Эз дилбоше жофой туь ме шорум,
Желде духдер эн догъи, Мирвори.

Биё, дусд ме, зиёде бэхьс берим,
Жофо, мэгдон муьгъбети, Мирвори.
Э улкейму коммунизм вокуним,—
И эн иму ниети, Мирвори.

ОШУГЪ ХЭЛГЪИ

Э гүүзет ёровурдеи шогьир
хэлгъи Сулейман Стальски.

СенигЛэткор ширине гоф,
Эй хэлгъ хуьшде, эри Ватан,
Мэглнигьоре, чуьн холибоф,
Мигуьнжунд ошугъ Сулейман.

У сес симгьой зере саз туь,
Измуш зенг ю э гуш дери.
Эз сер догъгьо, чуьн сес буьлбуьл,
Мугьомлуь у оморени.

Э минжи гьугъэр тракторист,
Э гъэд зими бичинчигьо,
Э рэхъ деригьо машинист,
Игиде корхонечигьо...

Э гьер зугьун, э гьер жиге
Шиниреним эшгьлуье сес.
У мэглни э гьеме жиге
Игидгьоре доре хъэвес.

Желде кукгьой эн догьлуьгьо,
Мэглни ошугъ э дуьл дери,
Э гъэд жэнггьой келе довгlo
Гьинор ишу зиёд бири.

Изму мэгїни дусде шогьир,
Э жофой шолуми дери.
Нум Сулейман гьич нибу вир,
У эриму глэзиз бири.

Ве имуруз э хэлгъэвоз
 Э гъэршуй беде дуьшмен
 Туь вэхуьшдей э сесевоз,
 Гуфдире: „Мир куьгъне дуьшмен!„

П о э м а
ИГИДГЪО ВОХУРДЕНУЪТ

ИГИДГЬО ВОХУРДЕНУЪТ

(поэма)

Гъувотлуъни туъ, Ватан ме!
Э туъ дери муъгъбет дуългъо,
Э туъ дери шори хэлгъ ме
Ве гъем мозол эн инсонгъо!

Хори Ватан зенде муъгъбет
Муъхъкем сохде дусдигъоре.
У доре эшгъ ве гъем гъирьет,
Дусди бесде ферзендгъоре.

Э меревоз рач михунут
Буълбуългъо мэгънишуре.
Э гуъллуъ богъ товуш мидуът,
Дуъ игидгъой поэмай ме.

Угъо гъисдуът рачи хэлгъгъо,
Ярашуъгъи келе кифлет.
Игид жофо, игид гъовхо, –
Зенде эвлодгъой девр Совет.

ЕКИМУЫН СЕРНЕ

Дигь Мемлекет шори пури,
Варайсди эз гьер ранггьо.
Мозол инсон инжо дери,
Желди жофо, муыгьбет дуылгьо.

Э е лой дигь бисду ве богъ,
Э е лойге мерж ве зими,
Илхигьош веруыт э сер догъ,
Игьо девлет колхозини.

Э колхоз „ГӀӀлем Ленини“
Гьер колхозник гӀисд войгелуы:
Буле мӀхьсуыл вечирени
Зиндегуни бу деш ворлуы.

Имуруз деш колхозникгьо
ТигъӀтлуыте эдет гешде.
Хьозурире дире угьо—
МигӀид жофо э пушо де.

У зилдончи, жонлуые мерд,
Э зир кечуык эдей куфде:
Чингьо, дирмигъ, эй черхгьо бенд,
Ух гӀӀребеш у гъуыч сохде.

Э сер гьопуй хьэёт колхоз
Гьирмизине мол кеширет.
Унжо вери э хэтевоз:
„Буле мэхьсуьл эри хьуькмет!“

Мигуиге эз сер зими
Шаргьой дерьёгь гирошденуьт,
Хушей суьмбуьл лап пур бири,
Э гьуьндуьри одоминуьт.

Э шон чуьшме вегуьрди ранг,
И сигь вземоре зими.
Шоре ловгьо, юш тегьер менг
Эдей гешде инжо гьони.

У лаборант колхозини,
Инчебеле буйлуь Томор,
Чумлегьой ю муьгьрейни,
Гьошгьо сиегь, муйгьо хилмов.

Дерз э гьужогь хуьшде гуьрде
Оморени э дигь Томор.
Синогьире эй бурмунде
Дерафдени у э контор.

Мемедрзо, гьолинд, гьуьндуьр -
Председатель колхози у.
Парторг Обой, пир эз гьуьмуьр,
Э меслэхьэт, план дебу.

—Ини, виниш лелей Обой, -
Дуьлшор бурмунд дерзе Томор

— Имисал деш мибошим бой!
Гендуым ве жуьгь хуб гуьрдет бор.

— Дурундере кей сер гирим?—
Пуьрси Обой эз и духдер.

— Е орине глэре мидим,
Э бисдуым мегь мигирим сер.

Деш зиёдите тэглди сохде
Тракторист—Хьэнукойму.
Тигьэт доре хуб кор сохде,
Эй варасде ремонте зу.

Нум Хьэнуко тэглрифини,
Чуьн зарбечи коргьой колхоз.
У гьинорменд, комсомоли,
Бэхьс бердени э коревоз.

Чуьн бараси дусде жофо,
Дуьл жовонгьо пури муьгьбет.
И лаборант, раче Томор,
Э Хьэнуко бири гьисмет.

Эз кор бэгьдо, рузгьой гьоми,
Хьэнукор мивинирим,
Далде гуьрде, гузет сохде,
Огол мизе Томор, дусде.

Э менглуье шев эн гьоми,
Э гьирогь дигь угьо гьони,
Э зир тут дор мескен зерет,
Меслэхьэтеш сэхд сер гуьрдет.

Дуьл Хьэнуко тоб не доре,
Очугъ гуфди гоф хуьшдере:
—ГIэруьсире э поизи...
Гу, жун ме туь, гьисдге рази?...

Бирден тегьер сиб эн гъуьбе,
Товуш дорут дуь гъутине.
Сере жумунд наз—буз сохде,
Томор екем лов хэндуьсде.

—Чуь битоби дуьл туь, геде?..
Эйчуь гьечи тэгIди сохде? —
Томор гуфди разимендлуь,
Хэнде варафд э лов гьердуь.

Песде Томор тэгIриф доре,
Бегьерлуьи богъ, зимире.
У имидлуь гоф дорени,
Эри буде мэхьсуьл гьони.

Кулок гьони паруьсдени,
Луьгей доргьош гъэд-гъуд бире.
Эвир гьово шори пури,
Жун инсонгьо тозе бире.

Бисдчор сали азад бирейм,
Эз зир эн муьрс ве серкуши.
Бисдчор сали гьобул сохдейм,
Герми чуьшме ве товуши.

И хушбэхди бегем нисди, —
Безетмише шоре улке?!

Гъич эз дуъли дуъшмен нисди,
Кифлет иму шор зигъясде.

О, чуь хэбер! О, чуь хэбер?
Шиновусдим э гъэд кифлет.

Гуш дорит бирор ве хэгъер.., –
Эвлодгъой богъ улкей Совет.

Довг!о! Довг!о!!
–Гъэзизигъо,
Шинохит изму дусдгъоре.
Зу вэхизит гъеме хэлгъгъо,
Офит зуте жигешмуре.

Гуйге и руз гъувот хэлгъгъо,
Метлеб дуългъо ек бисдорут.
Келе чуькле, гъеме дусдгъо,
Э дес ишу ерэгъ гуьрдуьт.

Жогъил – огъил дигъ Мемлекет
Э кин контор гуьрд бисдорут,
Угъо дуьле муьхъкем сохдет,
Эки чум миденорут.

Парторг колхоз, лелей Обой,
Гъирмизине партизан у,
Дуъл ю жогъил вэхуьшд э пой,
Э кин гъеме руй бисдо у:

– Муьгъбет ишму Ватан бугу!
Ерэгъ ишму Ватан бугу!

Гъэлхэнд, дорит уре дусдгьо,
Желде глэзизе эвлодгьо!

—Чуьн бебегьо желд женг берде,
Дорит Ватан азадире!
Бесгъунире ишму гуърде,
Хилос сохит могьлугъгьоре!

Иму, бэбе ве дедейгьо,
Фуърсореним ферзендгьоре,
Кор мисохим диеш зурбо,
Э ферзендгьо кумег бире!

Несиглэт деде Ватан бу,
Несиглэт коммунисти бу,
Зури гешдгьо э гьер логьо,
Хэлгъ эн дигье гъувот догьо.

Эз гъэд могьлугъ зу Хьэнуко,
Э дес дери тумореле,
Э тепеи у веромо,
Эй гуфдире гоф хуьшдере.

—Мегирисит гъич дедейгьо,
Иму нисдим гъич вэхд тэхьно!
Э имуревоз гъисди расди!
Э имуревоз Сталини!

—Изму дегиш сохденуьм ме
Тракторе э танкевоз.
Имуруз „бичин“ эри ме
Гъисди женг э дуьшменевоз!

—Деде—Ватан, шовгlo э туь,
Дореним ферзендгьой туь!
Мидорим пок хори туьре,
Нисд—вир сохде дуьшменгьоре!

Сабуьр пури дуьл дедейгьо,
Гьирьете мидорут угьо.
Эз тепеи Дедей Либо,
Лов заруьнжи, гуфди гофгьо:

- О, гуьрд бире хэлгь эн дигь ме,
Бисд ек сали кук-духдере,
Шуьвер муьрде дошденуьм ме,
Гьич хьижрони некешире.

Бибей кук ме эй азади,
Э Догьисту, э сер догьгьо,
Жуне норе, хун рихунди,—
У Ватане дошди, дусдгьо.

Фуьрсоренуьм теке куке....
Чуьн бибей туь желд гьовхо бер!
Мереш гьувот гьони буге.
Мирафдуьм э жигей шуьвер.

Бурайт рэхьник, жун дедейгьо!
Бурайт рэхьник, жун кифлетгьо!
Бесгьунире гуьрде ишму,
Вогордошит руе ему!

Деде, хэгьер, пире мердгьо,
Гьиллегьо, зенгьой хуне,

Кура бире инжо дусдгьо
Гъэл мигирдуът ферзендгьоре.

Палаше чум тари бисдо.

Муьгъбет иму гъисмет гердо!.. —
Гуфди Томор, гъэл дешенде,
Хьэнукуре у моч сохде.

-- Бура, жун ме, севгили ме!
Бура муьгъбет глэили ме!
Хосденуьм ме эй туь, севгил,
Вогошдени, жун ме, игид!

Э гьер тараф денишире,
Хьэнуко сер зе э дусдгьо.
Раче сурот эн Томоре,
Э чепи гъултугъ у дено.

Дуьлежэглми у дорембу,
Кура бире миросгьоре.
Жейле, жейле гъэл гуьрде у:
Деде, хэгьер ве Томоре.

Рихде глэрсгьой жейлеигьо,
Похли-похли шуре дэгъгьо,
Муьшкуьллуьс дердгьой дуьлгьо,
Лоигъсуьз бу э инсонгьо!

Гъечи жейле бисдо гъони,
Рачи гуьлгьой эн васали.
Ижире ченд жейлеигьо
Омбор бисдо э кифлетгьо.

ДУЬИМУЪН СЕРНЕ

Дуре рэхь дусд э дуьл дери,
Себэхьимуьн рафд зу э кор
Нум Хьэнуко э лов вери,
Желд кор мисохд, э богъ, Томор.

Гъэлем, дефдер э дес гуьрде
Синогъигъой кор богъире
Нуьвуьсдени, шори сохде,
Э сес гъушгъо у сес доре.

У богъгъоре гешде-гешде
Эз гъэлемлугъ куьнд бирени.
Чум деноре, сер жумунде,
Э ёр хуьшде овурдени:

— Э и куле бугъо мейду,
Колхоз тозе богъ дешенди.
Хьэнуко кутон зеребу,
Иму, гъеме, доргъо кошдим.

Незник бире эз е гъэлем,
Э у синесов бирени.
Дуьл эн Томор пур бире гъэм,
Эз кон эн дуьл гуфдирени:

— „Чуьтам раггвой хуреги туь,
Ве назуке шивлегьой туь,
Гьони жэхьди сохденуьтге,
Мереш гьечу гьисди войге.

Тегьер гуьлгьой васали туь,
Тегьер мейвой поизи туь,
Бу соймиши жогьили ме,
Рузгьош бируьт хош э чум ме.

Зури себэхь инжо тэхьно,
Доренуьм ме туьре шовгю:
„Мисохум кор, кумег бире,
Эй бесгьуни жунеш норе!“

Гирешденуьт рузгьо битоб,
Эз салгьой жогьиле гьуьмуьр.
Гьич екиреш нибу довом,
Э жейлеи соймише дуьл.

У доргьош, у савзегьош,
У нуьгьрее менг эн гьовош—
Сурдангьой соймишишму,
Гьуч мибошут э пушошму.

Туфон гьовхо ве виз дури,
Дегуьрд хэлгэа зури-зури.
Дусдгьо дуьле муьхькем сохдет,
Хори Ватане сэхд гуьрдет.

Обурлуье гофгьой бебе,
Руй биренге э мегь июль,

У ерэгъ до ферзендгьоре,
Эй азади-метлеб эн дуьл.

Войгелуье гофгьой эн у,
Герм сохдени дуьл хэлгъгьоре:
- „Мибу миглид э кучейму!“ —
И бисдо гоф лэглэй гьеме.

Бебе, деде ве хэгьергьо,
Глэруьс, духдер, пионергьо.
Э дегиши желде кукгьо
Э кор жофо рафдуйт угьо.

Войгей желде хэлгъ Ватан ме,
Гьисди бесгьуни азади.
Э гъэд жофо, э гьер жиге,
Тегьер фронт ерэгъ бесди.

Томор гьони э гъэд колхоз,
Сохдени кор э хэлгъэвоз:
Гьем лаборант, гьеми белчи,
У сохдени ченд кор гьечи.

Э воруши ве тариши,
У гьич вэхдиш нидениши.
Эй бирмунде синогьире,
Фегьм сохдэмбу кор богьире.

Гирошдеки богъгьоре у,
Доргьош э ю сер зерембу.
Гуйге угьош эз дуьл Томор,
Бирет гьони лап хэбердор.

Зимисду вокурд гъопуре,
Э сузовгъой востокевоз.
Уш эриму кумек бире,
Гъэлхэнд поисд э хэлгъэвоз.

Секонеи женггъой гъовхо,
Э фронтгъо деш гужлуй бисдо.
Эз Москва ве чой Волга,
Лап куьнд бири лешгер дуьшмен.

— „Дуьл эн Ватан хэлгъ имуре,
Нидим э дес дуьшмен, уре!“
И бу гофгъой эн жобордгъо,
Гъэлхэнд Ватан поисдетгъо.

Гъеме хэлгъгъо дуь екире,
Дуьл мидорут сабуьр сохде.
Шевгъо, рузгъо кор мисохдут,
Форигъэтиш нивегирдуьт.

Э гуьрдлемей эн колхози,
Колхозникгъо кура бире,
Гъемееки бисдо рази,
Герме партал эй фуьрсоре.

— Герме утогъ дедей дури., -
Дедей Либо инжо гуфди
— Гъэзизгъойму э очугъи,
Э зир сузов хиникини.

— Лелей Обой, нуьвуьс ебо,
Эз нуминей дедей Либо:

Чор жуьфд журуб, дуь фуфайке,
Емуьшгьоки сад киллойге.

— Бэхшгьой мереш унжо нуьвуьс,—
Гуфди пире зен Болбике
--Пенж .жуьфд элжег, чор керг-хуруз,
Шеи пешми ве фуфайке.

Бэхшлегьоре сэхд гьэл гуьрде,
Томор сер гьуз э е лалде,
Поисдебу могьбул бире,
Э ёр гуьрде севгилире.

Дедей Либо вини уре.
-- Гене чуьни, глэруьслей ме?!...—
Незник бире тимор сохде,
Эвруьшуьме муйгьой юре.

— Ди балай ме, ди бэхш туьре...
Эн Хьэнуко дедеюм ме,
Гене виниш сабуьр мере...—
Бирден демунд у э хуьшде.

Те шохьонгум эз гьер хуне
Овурденуьт: элжег, журуб,
Шеи пешми.., чуь гьисдиге,
Емуьшгьоки бу инжо бул.

Ящикгьоре хуб дечире,
Пур сохденуьт дуь вагонс.
Ве нуьвуьсдуьт э гьер вагон:
„Бэхш кифлетгьо эри фронт!“

Фирегъуне дуьл эн Томор,
Руз, сэгләте шумордени.
Метлеб э ну гьисди ошгор,
Дусде ёгъин вохурдени.

Гьечи эдет giroшденуьт,
Шевгьо рузе сер зеренуьт.
Оммо Томор эз дусд хуьшде,
Е когъозлеш нис вегуьрде.

Нисд Хьэнуко игид дуьл ме!
Бурайм сохим ме не у кор.
Гуют э гъэд колхоз гьеме:
„Ини желди эн дуй жэвон!“

Эз кор жофой рузи бэгъдо,
Кура сохде дигъигьоре,
Э меслэхъэт шохъонгумгьо,
У хундени газетгьоре.

Гьер ризлере у нехунде,
Гьич газете эз дес нино.
Воисдембу уре офде,
Мивебуге нум Хьэнуко.

У мибисдо дуьл буланмиш,
Севгил э ёр оморенге.
Оммо дуйле мисохд хомуш,
Э кор чули у рафденге.

— „Ватан-муьгъбет!.. Ватан-ерэгъ!“..
И несигъэт лелей Обой

Бу дуьлхоши ве гъем ерэгъ,
Эри Томор ве дигьигьо.

* * *

Июль 1942 сал.
Гьеле батмиш небиребу
Астарегьой шеви асму,
Суьрхине ранг тов эн чуьшме
Хэбер сохдгьо эз хов хэлгъэ.

Ранге бе ранг, тегьер хэлг'эт,
Вераисди дигь Мемлекет.
Бегьер богъгьош нишон дорет,
Зимигьош сигъ вероморет.

Сес гелегьо эз сер догъгьо,
Сес эн дуьдуйк илхичигьо,
Сес буьлбуьлгьо эз гъэд богъгьо,
Эшгъ доренуьт э кор жофо.

Келе чуьклей дигь Мемлекет,
Э дуьл дошдет келе ниет,
Буле мэхьсуьл жофoшуре,
Ведерафдет эй вечире.

Суьфдеи руз жуьгъ дурунде,
Томор чине э дес гирде,
Э ён лелей Обой рафде,
Кор бичини эри хосде.

Парторг колхоз разимендлауь
Гъобул сохде войгелуьре.

—Духдерлей ме, мирайм гьердуй,
Мивомухум тегьер коре.

Дуьл ю жогьил, эз гьуьмуьр пар,
Лелей Обой дерафд э вер.
Томориш желд гье бирембир
Дурундени е жер е жер.

Гье э инжо лелей Обой,
Меслэхьэтгьо сохдени у.
—Э Томор миё бошит той,
Гуфдирени э гьеме у.

Дуьимуьн руз э дурунде,
Ведиромо Томор тэхьно.
У э сер вер кеши чине,
Э лов вери нум Хьэнуко.

Э дурунде екем хоми
Сохдембугеш. Томор гьони,
Гене муьгьбет Ватан дусди,
Уре э эшгь сэхд венгесди.

Дурундегор, гьунши кори,
Гьэжоиблуй чум денори.
Э уш хьэвес офдо гуйге,
Томоре желд ю диренге.

Томор сергьуз кор сохдембу,
Эз гьэд зими веде небу.
Энжэгь, хори зу бирэхьне
Бирембу, у пушо рафде.

У гъуьндууре сер суьмбуьлгъо,
Руе Томор гъэд бируьтгъо,
Чуьн зент генлей эршефигъо,
Сес мидорут эз чин Томор.

Нигуюм ме эй лаборант
Кор бичини гъисди асанта.
Оммо уре е гъувот бу,
Рэхъ сеегили э дуьл дебу.

Те нашдови варасд вере,
Дерзгъоюреш хэре зере.
Песде омо э кин гъеме,
Нуи нашдови эри хурде.

Э дэгъдэгъэй фори́гъэти,
У сохдени меслэхъэти.
Зарифетгъош омбор сохде,
Дуьл гъемере веровунде.

Бикехонум, гъунши кори,
Тоб недоре пуьрсирени:
— Э жон Томор, хэгъергили,
Гъувот игид э чуь дери?

Томор омбор фикир несохд.
— „Ватан—муьгъбет!“—вогоруш сохд
Гофгъой парторг колхозе у.
— Уни гъувот эри иму.

Фори́гъэти эн нашдови,
Гуйге лап зу варасдени.

Гене сес чин бичинчигъо,
Эз гьер тараф зими омо.

Томор гъечи те пишнеи,
Хьэшд хэрелугъ дурундени.
Оммо желде дес эн Томор,
Дебу э женг эн сохде кор.

Чуьшме бугъо э зверсер,
Фиромори э демун вер.
Гуйге чуьшмеш э бэхьс дебу,
Эз Томор зу пушо рафд у.

И очугъэ асмуй гъово,
Бирден тори до э чумгъо.
Бихэбери пэхънуь бисдо,
Чуьшмей рузи дусд эн жофо.

Хунде мэгъи эн жовонгъо.
Шори пур сохд эвир шеве.
Вогошденуьт, чуьн игидгъо,
Эз кор рузи руе хуне.

Томор рэхъэ оморечи,
Э ёр омо дусд севгили.
Эз фикиргъой дуьлпесои,
Фурмуш бисдо жофой рузи.

Зуьм-зуьм сохде астарэгъо,
Эз тирак шох луьгей доргъо,
Гогь вир бире, гогь чум зере,
Э Томор тиж денишире.

Дуьл эн Томор гурунд бире,
И рэхьлере рафде-рафде,
Надуьшмендлуь ве войгелуь,
Михунд мэгIни бенд-бенд эз дуьл:

„О, сугьбетгьой эн соймиши,
Эйчуь бирейт ишму селт лол?!
Бегем дердгьо ве гъэмкеши,
Эй ме мундет, севгиле ёр?!..

Лепуьр эн бомб - биренгъине,
Эдей жесде э раггьой ме.
Э дэгьдэгъэй сокитиле,
Нуьвуьс, севгил, когъоз эй ме.

Эге э туь веге яра..
Дуьл мере туь месох пара.
Нуьвуьс когъоз э е велгле,
ДуьлежэгIми туь эри ме.“

И сес хунде мэгIни Томор,
Э улкейму нисди тэхьно.
Жейлеигьош гьозор—гьозор,
Чум денорет э у сэхьро.

* * *

Шаргьой довгlo лепуьр зере,
Булут дегуьрд сер доггьоре.
У сес жесде келе бомбгьо,
Э жевгъ венгесд гъэргъигьоре.

Глэем дусди хэлгъгьой Кавказ,
Вери муьхъкем э лап тики.
Эльбрус, Казбек доренуьт сес:
„Имуш гъэлхэнд азадиним!“

Эвлодгьой догъ ерэгъ гуьрде,
Рафдет окоп эй векенде.
Мундегоргьо сохде коре
Э мэгъдонгьо, кумег бире.

Томор метлеб дери э дуьл,
Э кин дедей Либо рафде.
Уре небу дие сабуьр,
Э гъэд эн дигъ эй поисде.

Эз дигъ гъирогъ, дегъ верс дури
Э жиге мерж ве гъугъэргьо,
Хэлгъгьо эдет зури -- зури
Векенденуьт окопагьо.

Парторг Обой ве е десде,
Келе чуьклей дигъ Мемлекет,
Окопагьо эй векенде,
Угьо, гъеме ведерафдет.

Бэгъдовой кор, торике шев,
Томор э дуьл дери метлеб,
Эз окопгьо биренге куьнд,
Хорире у бирден гъэл гуьрд.

— „О, तरीки гъэргъ бире шев,
Туь суьпердей мере битев.

Белкем эз и зулмети туь,
Севгилире нис диренуьм.

Думонлуь шев, бош зу себэхь!
Эри иму рузи хьэрмэхь.
Эри догъгьо гъэлхэнд мибу,
Векенимгьо окопгьойму.

Гъэл духдери поке жуне,
Э хори туь дешендем ме.
Чуьн игидгьо жуне норе,
Рэхьзо нидуьм гьич Ватане!*

Секонеи бисдо гужлуь,
Дуьшмен омо дуз те Моздок
Кукгьой Ватан сине норут,
Эри дошде Кавказе пок.

Гирошденуьт мегъгьой гьоми,
Томор когъоз нис вегуьрде.
Чуьтам мибу дуьл одоми,
Когъоз дусде гьич нехунде?!..

Э суьфдеи мегъгьой поиз,
Расирет сиб хубе доргьо.
Томор чире глэзиз – глэзиз,
Нум дусд гуьрде, эз у сибгьо.

Сиблегьоре чире бэгъдо,
Моч сохдени Томор доре.
Сер тик гуьрде руе гъушгьо,
Гуфдирени и гофгьоре:

— „О, учмише парандегьо,
Э дуьл ишму сегем недеге,
Дундугъ зере эз и сибгьо,
Берит ишму эй Хьэнуко!

Гъувот доре зуте бурайт,
Э гъэд энү туфон гъовхо.
Лап э тики ишму варайт,
Хьэрой зенит: — „О, Хьэнуко!“

Гуит э у: — „Ме хуб хосум,
Меш э инжо кумег туьнуьм.
Хьэрекет сох, игид ме, туь,
Ме эн туьнуьм, жун ме эн туь!“

Э дуьл дери келе войге,
Сиблегьоре сэхд гъэл гуьрде.
Чорей Томор мибисдоге,
Зу пар мизе руе хуне.

Э душ вери кузей эн глов,
Бирден вини уре Динор.
— Чуьни гъечи веков—веков
Оморени, жун ме Томор?!..

— Зу бош гу туь, нике Хэбер?!..
Эй Хьэнуко гъурбу хэгьер!
Ненге когъоз туь вегуьрдей,
Бурайм гуим зу э дедей?!

— Нэгл, ширине жун ме Динор.
Сиб чирем ме э богъ эз дор.

Эдем тэгди сохде зуте.
Эй Хьэнуко эй дешенде,

Эйшму гьурбу жун эн хэгьер!
Зу шиновойм нике хэбер!
Тэгди месох , гьейсэглэт ме,
Бэхш миёрум эз дедей ме

Шев торики. Дедей Либо
Овурдени: дуь килово,
Гэдисореш рач совусде,
Э е ейлугь емуьш бесде.

Дедей Либо, хэгьер Динор,
Нуьшдуьт э дуь тараф Томор.
Дуьл эн Либо гурунд бире,
Томор сер гуьрд дечирере.

Посылкере дечи варасдсд
Сибе дено э лой эн расд.
Е ейлугьэ э сер вено,
Э у вебу нум Хьэнуко.

Томор вегуьрд гьэлем дефдер,
Песде нуьвуьсд велг когьозе.
Нубот, нубот: деде, хэгьер,
Моч сохденуьт и когьозе.

Томор песде пуьрсирени:
– Адресе чуй минуьвуьсим?!..
Эй танкистгьо, бэхш эн дусди,
Гьечи хуби, минуьвуьсим!..

Сабуър сохде гуфди деде:
—Гъечу нуьвуьс, гъруьслей ме!
Гъерки веуьрд гъисмет юни,
Угьош кукгьой эн имуни.

Ки нидануь шеве себэхь
Мисохутге и се дуьлгьо?
Чум деноре э дуре рэхь,
Сохденуьтге гузет угьо.

Бегем ховгьош э гъэд хьэлов,
Динж мигьилуьт э и вэхди?
Те сер себэхь недоре тоб,
Зу-зу Томор вэхуьшдени.

Посылкере е ченд гиле
У гъэл гуьрде моч сохдени.
Песде э почт у доренге
Хуьшденрази вогошдени.

Чуьн Томори войгелуьгьо,
Э руз ю е ченд садгьо,
Эз гьер тараф посылкегьо,
Фуьрсоренуьт эри дусдгьо.

Солдат фронт, солдат жофо -
Эвлодгьой хэлгь улкей Совет,
Э имуруз у игидгьо,
Э дуьл келе ниет гуьрдет.

СЕИМУЫН СЕРИНЕ

Фронт.

Э коминжо э гъэд више
Сейл зерембу хъэивонетгьо,
Мигуики э и више
Ниоморуг гъич инсонгьо.

Серней више эз лой запад,
Э пушой ю хуьшге мейдон,
Сад чолегьош инжо зиёд,
Чатмиш сохди хорире бомб.

Плэресуьз эз мейдуй эн женг,
Э и више сес миомо,
Одомире сохдембу бенг,
У виз нодей келе бомбгьо.

Э велговуш ве шох доргьо,
Депичирет жергей танкгьо.
Поисдет е далде гуьрде,
Буйругъире гузет сохде.

Дэгъдэгъэреш вэхд дануьсде,
Э гъэд више мескен зерет,
Ве танкистгьо десде-десде,
Э далдегьо угьо нуьшдет.

Э ихдилот муьхшуьл бире,
Михундут, гофгьо мисохдут,
Оммо гьеме тигъэт доре,
Э фронт чум деноребируьт.

Бирден омо машин почти,
Бэхш овурде эй танкистгьо, —
Бэхш эз кифлет Ватан дусди,
Эй глэзизе желде кукгьо.

Гьемееки куьнд бисдоруг,
Э эйлонме мескен зере.
Э е лэглэ гьеме вихдуьт,
Томодешу капитане.

Капитан когъозгьоре
Хунде-хунде но э гъирогъ,
Песде сер гуьрд векендере,
Бэхш дусдгьоре эз е гъирогъ.

—Эз Дагестан поэмакей!.

Гуфди руй бире капитан

—Э сер ейлугъ когъоз вери.

Ки де инжо эз Дагестан?

Еки гуфди эз танкистгьо:

—Е кор сохим, эй хьовиргьо!

Гьерки дануьсд хунде уре,

Ейлугъ бэхшим хундегоре.

Хьовир капитан! дери, дери..
Бирден гуфди е командир

— Наблюдатель э дор вери,
Бийт уре огол зеним.

Капитан зу буйругъи до:
Э нуботи э хьофдуым пост
Бурайт ишму, хьовир Петько!
— Гуш дошденуым, э хьофдуым пост!

Наблюдатель эз пост омо,
Туьфенге тик э ён пой но...
— Хьовир капитан! Э хьофдуым пост
Сокитини, е хэбер нисд.

— Хуби, хуби! Хьовир Донов, —
У когъозе сохдени лов.

— И когъоз гъисд эз Догъисту,
Миданиге хун туь эйму.

Тэгди-тэгди глэжоиблуй,
Хьэнуко дес кеширени.
У э гъеме деноре чум,
Когъозлере вегуьрдени.

Тиже чумгьо жесд э когъоз,
Дуьл ю битоб, у, хундени.
Бирден дес ю офдо э лерз,
Капитане гъэл гуьрдени.

Хьэнуко тик гуьрде сере,
Чумлэгъой ю до товуши.
— Ишму когъоз эн ёр мере,
Гъисмет сохдит э ме, гъечи!

Песде уре фикир шиши,
Хуьшдере у э гъирогъ до.
У суьгъбетгъой эн соймиши,
Э мэхъшово зинде бисдо.

— „Тэхсирлуьнуьм э пушой туь,
Пуьзетлуье гъисмет дусди!
Имурузине когъоз туь,
Имид туьре э ме бесди.

Доренуьм ме туьре шовгlo,
Муьгъбет дусди гlаили ме:
Э гъэд элов женггъой довгlo,
Нифурай туь гъич эз лов мэ!

Те имугъой эри туь ме,
Е велг когъоз ненуьвудем,
Чуьнки э женг келе довгlo,
Те имугъой недерафдем“.

Чумгъой эн у хун пур бире,
Чаруьсдени руе фронт,
— Нивогошдум ме э хуне,
Те дуьшменгъо куьшде кеевт!

Бирден поисд сес эн тупгъо,
Гуйге гром-громгъо поисди.
Связист эз штаб зу-зу омо,
Е велг когъоз э дес дери.

— Хьовир капитан! Ихдиёр дит,
Дуьм э ишму буйругъире?!

Капитан дес кеширени,
Разимендлуъ вегуьрдени.

Гуйге у э тегьер Антей,
Руй бирени э кин эн Гей.
Чаруьсд гьечу руге Ватан,
Сер жумунде у капитан.

У хушбэхде шоре рузгьо,
Э ёр эн у жер-жер омо...
—Туьни, Ватан, дуьл жобордгьо!
„Э сер ерэгъ!“ Э женг гьовхо!

Желде кукгьо э гьер логьо,
Дерафденуьт э гьэд танкгьо.
Оммо, инжо, зу Хьэнуко
Ейлугьлере э куьф дено.

Чуькле бейдогъ эвели танк,
Сер жумунде пушово рафд.
Гьеме танкгьош э женг атак,
Э е жерге гьов кенде рафд.

Чуьн лепуьр шар океангьо,
Туз мивэхуьшд эз зир танкгьо.
Э угьоревоз э женг гьовхо,
Рафдени дуьл эн дедейгьо.

Суьгьде Ватан э дуьл дери,
Нум Сталин э лов вери,
Хосде дилег азади, шори,
Угьо э женг рафдуьт гьони.

Э экипаж танк Хьэнуко,
Вебируьтгьо чор глэзизгьо,
Дуь-екире дуьл мидорут.
Пушово чум миденорут.

Командир танк бирден гуфди:
—Туь, Хьэнуко, суьфдсеи,
Э гофгьой ме фикире ди,
Гунлегьореш э зир дес ни.

Эз зарб гьувот гурунде танк,
Мидегешдуьт, чуьн леш, доргьо.
Эз э пушо дебугьо танк,
Сигнал „атак“ доре омо

—Бироргьой ме, жоборд бошит! —
Гуфди туже дуьл лейтенант
—Э жигешму муьхькем поит!
Зигьо Сталин! Зигьо Ватан!

Тургьой тели кеширетгьо,
У чолегьо векендетгьо,
Нибу бору эй аслангьо,
Эй азади женг гуьруьтгьо.

Э рачей танк эн Хьэнуко,
Се точкегьой пулемёти
Шенденбируьт гунилегьо,
Эз се ДЗОТ-гьой фашисти.

Лейтенант до буйругьире:
—„Лов бирени“ ди гунлегьо! —

Командириш пулемете.
Гъэлеж гуьрд э сер фашистгьо.

Небеледе дес Хьэнуко,
Сохденбугеш е кем хоми,
У хуьшдере гье дуьл мидо,
Чум мидено э командир.

— Хьовир Донов, сокит мебош!
Туь, водитель, мебош евош,
Э сер дуьшмен танке дуз бер!
Туь радист ди тозе хэбер!

Эз эвели ДЗОТ дуьшмен,
Сесгьо бурри, селт бисдо лол.
Эз дуьимуьн лап куьнд бире,
ДЗОТ-е сохд эз бине лов.

Лейтенант тиж денишире,
Эз тирак чум нис вегуьрде.
Гоф э лэглэ демундеки.
Сес лейтенант бирден бурри.

Хьэнуко зе уре гъужогъ,
Е-дуь гиле гъэз гуьрд, моч сохд.
Шопке вегуьрд, гене вено.
Хуьшдере дуьл дс Хьэнуко.

— Эри хун эн дедейгьо!
Эри хун эн жобордгьо!
Пушово гъэзизигьой ме,
Э сер лулей вэхьше дуьшмен!

Чуьн гурунде бомб эз гьово,
Э гьечу рафд танк пушово.
Лов-тум бисдо песини ДЗОТ,
Мидиритге бегьем бу од.

Мундебугьо вэхьше сеггьо,
Терсенгогье полгъунчигьо,
Мивирихдуьт не чаруьсде,
Ерэгъгьореш эз дес шенде.

— Хьовир Донов! Тозе хэбер... —
Гуфди радист шори сохде
— Эн имуни бесгъуни женг,
Очугъ сьхдейм рэхь пехоте!

Вогошд эз женг ротай танки,
Буйругъире бегьем сохде.
Гуьрд бисдорут гьемееки,
Тозе буйругъ гузет сохде.

Э и мейду, э е далде,
„Гьоврей бирори“ векенде,
Яздегь глэзизэ кукгьоре,
Э унжиге сохдут гьовре.

Танкистгьо э е жерге,
Поисдет ерэгъ гуьрде.
Капитанийш ёслуь бире,
Гуфдирени и гофгьоре:

— „О, глэзизе кукгьой Ватан,
Жигей ишму инжо небу!

Гуърдейтгъо женг тегьер аслан,
Эй азади эн хэлгъгъо бу!

Михъило сохит, глэзизигъо!
Нифурайт гъич эз ловгъойму.
Э у лулей эн фашистгъо
Су миденим, сохде лов-тум!

Бесгъунире иму гуърде,
Руе хуне вогошденге,
Гъоврешмуре моч несохде,
Нигирорим эз инжиге!“

Э дэгъдэгъэй эн жейлеи,
Гъеме инжо гъэргъ бисдорут.
Песде салют эн бирори,
Желде кукгъо инжо дорут.

Нубот, нубот и гъоврере.
Танкистгъо моч сохдембируът.
И гурунде жейлеире,
Э дуьл ишу сэхд мидошдут.

Капитан до буйругъире:
—Зу-зу поит э е жерге!
Бирден кура бисдо гъеме,
Танкистгъо поисдуът жерге.

—Хъовиргъо! Эри жоборди,
Э гуърдеймгъо бесгъуниму,
Гуфдиренуьм ме согъбоши,
Эн суьфде, эз гъемешму!

— Донов, Табидзе, Петькоре
Ве е ченди хьовиргьоре,
Эри доре бэхш угьоре,
Фуьрсоренуьм рапорт мере.

Женг суьфдеи вохурдеи,
Э дуьшменевоз, э гьовхо,
Э гьэд рота лов бирени,
Тэґрифигьой эн Хьэнуко.

Де имугьой Хьэнукуре
Нигуфдируьт небеледи,
Э гьер десде тэґриф доре,
Мигуфдируьт зурбо желди.

Изму войгей эн Хьэнуко
Гьисд коммунист эри бире.
Е велг когьоз у эз Петько
Вегуьрд эрзо эй нуьвуьсде.

Э соките вэхд сершеви,
Кура бирет коммунистгьо,
Э гуьрдлеме е пуьрсуьши:
„Вегуьрдеи кандидатгьо“.

Парторг рота, Сергеенко,
Эрзогьоре э пушо но.
Председатель э дес гуьрде,
У хунд эрзой Хьэнукуре:

— „Э шолуме вокурдеи
Дерафдем э комсомоли.

Э гъэд гъовхо войгей ме гъисд
Эри бире ме коммунист.

Эри Ватан, азади хэлгъ,
Эри партияй Сталини,
Э дуьшменевоз гуьрде женг,
Жунеш мидуьм эй бесгъуни!“

Гъемееки разимендлуь
Гировундуьт Хъэнукуре.
Гене инжо вегуьрденуьт
Э партия чендигъоре.

Имишев фронт небу сокит...
Гогъ миомо сес гуниле,
Вэхд-вэхд товуш мидо ракет,
Те сер себэхь очмиш бире.

Уёгъ бугъо гъэреулгъо,
Себэхьмунде расунд хэбер.
Эз фронт куьнд полгъунчигъо,
Келе гъувот кура сохдет.

Себэхьмунде эз некуми,
Дуьшмен сер гуьрд туп шендере.
И нишонеи хьозурини,
Эй сер гуьрде атакаре.

Бинесуьз, лов, э гьер жиге
Миофдорут снарягъо.
Е-дуь сэгълат гирошденге,
Поисдени гъеме сесгъо.

Сокитире келе гъэсд бу,
Дуьл эн гъеме мисохд гуп-гуп.
У сокити спичке бу,
Эри бинзин зенуьгьо луьп.

Бриден омо сесгьой танкгьо,
Сесгьой тупгьо, пулемётгьо,
Жуьрай вэхьше беде сеггьо,
Пушово оморенуьтгьо.

Нэг! Нижуьмуьт гъэлхэндгиргьо,
Тегьер догъгьой эн сад сали!
Диеш пушо миравт угьо,
Э женг гъовхой эн азади.

Гъэлхэндгиргьой Ватан иму,
Муьхькем бируьт э окопгьо.
Желде пулемётчигьойму,
Гье мивенжи эз дуьшменгьо.

Гъувот дуьшмен бугеш омбор,
Сэхд бесде бу рэхь эн угьо.
Е метро хок э дегь жун бор,
Зиёд минуьшд э фашистгьо.

Ротай танки э кумеги,
Ведиромо э мейдуй женг.
Лешгьой дуьшмен э сер еки,
Миофдорут, чуьн эз дор велг.

Нигуфдирит гьони гьисд руз...
Дегуьрде бу думон гьово.

Булут амсу, энжэгъ, бу туз.
Эз лов бире бомбгьой тупгьо.

Танк Хьэнуко рафд пушово,
Сеч несохде хок хорире,
Миофдорут вэхьше сеггьо,
Э зир танк ю рихриж бире.

Е танк дуьшмен э рачей танк
Эн Хьэнуко биребу куьнд.
Виники танк дуьшмен бу тек,
Деш куьнд рафде, уре сохд хуьрд.

Танк Хьэнуко бисдо жейле,
Эз десдей танкгьой хьовиргьо.
Э гъэд дуьшмен пушо рафде,
Мерг венгесде э фашистгьо.

Дуьшменгьоре танк Хьэнуко,
Гье мивенжи, бугеш тэхьңо.
Бирден уре гуьрд эйлонме,
Чор рэхь юре бесд дуьшменгьо.

Радист мэглуьм сохд хэбере:
—Иму дерим э бенд дуьшмен!
Хьэнуко деш сабуьр сохде,
Хомуш мисохд хьовиргьоре.

— Хьовиргьо, глэзизигьо!
Те э гьул гьувот деригьо,
Те э базу хьэрекети,
Миберим женг эн мердьети.

Дес Хьэнуко гыич нипоисд,
Мивенжи куьнд биёвгьоре.
Э эйлонме е сад фашист
Офдорет леш, меит бире.

Эз лой эн чеп эз пулемет,
Э сер эн танк гунле мишенед.
Эз е лойге солдат пехот,
Е бутилке э сер танк шенд.

Дегеси танк, зере луйп-луйп.
Чор гъэзизгьо э сухде танк,
Дуьл екире гъэл мигуьрдуйт,
Мигуфдируйт: „Зигьо ВАТАН!“

—Хьовир Петров! Бер пушово,
Танке э сер эн фашистгьо!..
Нэг!! де уре минкин небу,
Е черх эн танк сэхд шуькест бу.

Де угьоре небу муьгълет,
Эри бегьем сохдей ниет.
Эдей сухде танк игидгьо!
Эдей сухде дуьл дедейгьо!

—Игид гыич вэхд э женг гьовхо
Нивегуьруь десгьо гьово!
Хьовиргьоре гье дуьл мидо,
Э гъэд сухде танк, Хьэнуько
Эдей сухде, эдей сухде!
Дуьл эн шогьир эдей сухде!

Нум жобордгъо гъич нисухут,
Чуьн гоф шогъир гъич нимуьруьт!

Бирден оѣдуг угъо фикир,
Рэхъ вокурдут э танк эз зир.
Шовгъо дорут угъо гъеме:
„Женг гуьрдени те согъ мунде!“

Эз лол бире, луьп зере танк,
Дуьшменгъо дур биребируьт.
Чор сегъмсуьзгъо, эз сухде танк,
Эз хок хори куьнд биренуьт.

Эжи Томор, ширине ёр?!...
Бегем нисди у хэбердор?!...
Дес микеша э сер яра,
Эри севгил мелхъэм бире.

Бирден дерафд э гуш сесгъо,
Сес „Урра“-гъой эн жобордгъо –
Гъовхобергъой эн азади,
Желде лешгер хэлгъ Совети.

Е сестра куьнд оморе
Гъужогъ зере Хъэнуькоре.
Э госпиталь эй фуьрсоре.
Гене рази нисе бире.

–Эжи дусде хъовиргъой ме?!...
Гуит!... Эжи бироргъой ме?!...—
Угъо бируьт бихэбер лол,
Энжэгъ, дебу жун э Петров.

У эгъуыле сохдени вир,
Сифет жендек гъэбер зере.
Мидиритге ни шинохдит,
И леш желде Хъэнукорё.

Гирошдени се-чор руз вэхд,
Э хуышде диоморени.
Эз гъевели мигуит, сэхд
Чигърет эн у дегиш бири.

Дуыл ю битоб, глоси бирё,
Огол зерё у няняре:
— Няня, няня., е велг когъоз
Биёрит э хуышдерёвоз.

Няня газет э дес гуърде,
Лов хэндуйсде оморени.
Э дуыл шорё хэбер дошде,
Эз Хъэнуко пуърсирени:

— Коля, чуйни фамилешму?
Зарифетсуыз гуит э ме.
Чуьтами нум эн бебешму?
Дуьм э ишму хэберё ме.

— Фамиле?!... Донов Хъэнуко...
Нум бебейму эйчуьни бу?!..
Ме недирём э когъозгъо,
Нум эн бебё унжё вебу.

— Дузи-дузи! Донов вери., —
Гуфди няня, шори сохде.

Туьре орден ЛЕНИН дори,
Омборекбу сохденуьм ме!

— Омбор согъ бошит няня!
Газетлере дит винуьм ме.—
Эри дуьлежэгӀми хуьшде,
Егилейгеш хунд газете.

У хуьшдере дуьл дорени,
Веригеш келе яра.
Эз дуьлшори нуьвуьсдени,
ДуьлежэгӀми эри хуне:

„ Э жигей меш э колхоз кор
Сохдени туь, жун ме Томор.
Имуруз ме яралуьнуьм,
Себэхъ данки э женг деруьм.

Томор, ёр ме, ширин жун ме,
Чуьн десдей гуьл бэхш дуьм туьре:
Гене орден дорет мере,
Гу э дедей и шорире.

Дуьл веровун эн дедей бош,
Э кор колхоз пушо дебош.
Гьемере ме мирасунум,
Бэхш бесгъуни ме миёрум.

И когъозе ме нуьвуьсдем,
Сурот туьре ме моч сохдем.
Э имуруз гъувот дори
Мере, ёр ме, бебе Сталин“.

Гирѡшденуѣт мегъгъѡ, салгъѡ,
Хъѣнуко деш муѣхъкем бирѣ.
Эри Томор шор когъѡзгъѡ,
Фуѣрсорени гъер орине.

ЧОРИМУЫН СЕРНЕ

Дигь Мемлекет.
Гьсеме инжо чум денорет,
Гузет сохде арт довгоре.
Эри фронт кумек бирет,
Чуьн жобордгьо сохде коре.

Дуьлжэглмие когъоз дури,
Мидиромо э дес Томор.
Э кор мирафд гьер руз зури,
Эз когъозгьо дуьл бире шор.

Эз игиде гъэлей эн Русь,
Селт вир сохдейм фашистгьоре,
Азад сохде гьер руз бе руз,
Вегордундейм шегьергьоре.

Бирден омо хэбер шори:
— Нуьгьимуьн Май!—сес офдори.

Имуруз гьисд руз Бесгьуни,
Миглид шори ве хушбэхди!

Бесгьуни!

Ини дусдгьо, ини ниет,
Ини желде гьувот Совет!
Ини жофой хэлгь улкейму,
Гьувот эн се пенжсалиму!

Э гъэд эн дигь э имуруз,
Чуьн э гъемей Ватан шори,
Омборекбу сохде и руз,
Гъэриш дуьлгьо хъэз сохдени.

Суьфдеи гоф лэгIэI гъеме,
Гъисд согъбоши эз туь бебе!
Овурдегор Бесгъуниму,
СТАЛИН Буьзуьрге вождь иму!

Сер гуьрд корэ динже жофо,
Э улкейму, э гъеме лс.
Изму хэлгъгьо гузет сохде,
Жобордгьоре руе хуне.

Э герме руз эн гъеминон,
Э эвир юш хуши пури.
Э станци е ченд вагон,
Игидгьоре овурдени.

Инжо гъеме гъэлбелисе
Биренуьт, хъэсретлуьгьо.
Чумгьо гIэрси, дуьл хандуьсде,
Синесов биренуьт угьо.

Е гIэилле, муьшдулугъчи,
Э дигь омо зури-зури.
— Холей Либо, бошореи,
Хъэнуко кук туь омори.

—Элле!.. Гъэдо вегиром ме!
Муьшдулугъи э сер чум ме—

Дедей Либо коре шенде,
Э пушо рэхьи кук рафде.

Э гъэд эн дигъ зу лов бисдо,
Игид ишу оморей.

Хэлгъ Мемлекет кура бисдо,
Гуьлгъо, бэхшгъо э дес дери.

Э кòр, э богъ, э кин Томор,
Муьшдулугъчи зу видовусд.
Мидануьсдге гъони Томор,
Э кин севгил зу мипаруьсд.

Э сес шоре „Урра“—ревоз,
Э е келе хъэёт колхоз,
Пәлеме тик гуьрде гъово,
Вохурденуьт э Хьэнуко.

Дедей Либо, хэгьер Динор,
Шоре дуьлгъо гъовкенд омор.
Гъэл гуьрд дедей, гъэл гуьрд Томор..
Шори пури эвир гъово.

„Пәрсгъой шори похли-похли,
Тигъи месох дедей ме, туь.
Еболейгеш мере гъэл ги,
Ини кук туь э пушой туь.

Туь, хэгьер ме, гъисди сараф,
Вежесдени дес-пойгъой туь.
Хуб дениш туь э гьер тараф,
Ини бирор э пушой туь.

Ёр ме, Томор, дусд ме, Томор,
Гъисметлуьни соймиши туь.
Те арт руз туь гердош дуьлшор,
Ини севгил э пушой туь!“

Чуьн е келе миглид шори,
Бисдо дусде вохурдеи.
И бу гъуьзет ве тэґрифи,
Гъэлхэндгиргъой эн азади.

Лелей Обой, парторг колхоз,
Шори сохде э хэлгъэвоз,
Вокурдени гуьрдлеме́ре,
Омборекбуш сохд гъе́мере.

— Хьовиргъо! Гуьрд бирегоргъо,
Дусдгъо, дедегъо, бебегъо!
Гъевели гоф шоримуре,
Бэхширением Хьэну́коре.

У орденгъой синей эн у,
Гъисдуьт шогъид эй гофгъою.
У сесгъой чек эри эн у,
Гъисд тэґрифи жоборди ю.

Оммо э арт гофгъой хуьшде,
Гуфди келме э суьрх бесде:
— „Аслане танк женг гъовхоре,
Э кор колхоз овурдем ме!“

* *
* *

Дуь игидгьой поэмай ме,
Гьони игид эн жофоят.
Эри буле мэхьсуьл гене,
Угьо эдет бэхьс берденуьт.

Тракторист э сэхде женг,
Э гьэд гьугьэр колхоз дери.
Э товуши нуьгьрее менг,
Шевгьош э чул кор сохдени.

Чуьн лаборант, желде Томор,
Э гьугьэргьой эн поизи,
Тигьэт мидо э сохде кор,
Э хэйр, зарал эн колхози.

Гьугьэргьоре Томор гешде,
Куьнд оmore эз Хьэнуко.
Хэнде руй дуь-екире
Дире шори сохдут угьо.

Дусде гузет сохде омбор
Нун нашдови эри хурде.
Дес жумунде, сес сохд Томор,
Огол зере эри нуьшде.

- Пой, и тике хорилере
Варасуьм ме, жун ме Томор.
Туьш э хьисоб э ме гуьре
Нун не хурде дери э кор.

Хьэнуко гьисд игид расди,
У э колхоз желд кор сохде.

Войгейюни эй глэруьси
Егъин поиз эри сохде.

Чуьн эзунн войгелуьгьо,
Кор сохденуьт гьеме дусдгьо.
Тозе шивгьой богъ Совети,
Жобордгьой девр эн Сталини.

Рачи чигьрет поэмай ме,
Гьисди Томор, игид жофо.
У гьисд мезей гоф лэглэй ме,
Глэзизе ёр эн Хьэнуко.

У кошдигьо гьэлем доргьо,
Тегьенг онгур ве сиб доргьо,
Фирегьуне муьлк зимигьо,
Гьисдуьт желди жофой Томор.

Э окопгьо эй гьэлхэнди,
У омборе гьувот дори.
Чуьн муьгьбет глэзизе дусди,
У догьгьоре сэхд гьэл гуьрди.

Омори вэхд, гоф доретгьо,
Ини поиз, ини у руз!
Ниет сохдет дуь жовонгьо
Эй глэруьси, э имуруз.

Э гьеммей дигь и дуь чигьрет,
Товуш чуьшме эдет доре.
Дусдгьош гьеме геймиш бирет,
Э глэруьси эдет рафде.

Э гъэд келе хьэёт колхоз
Зерет мескен эй вежесде.
Шоре сесгьо доре овоз,
Бенд—бенд мэгIни эдет хунде.

Прёдседатель вэхуьшд э пой
Ве руй бисдо э кин Обой:
—Дениш ебо туь, томоде,
Э и межлуьс, э и хэнде...

Мемедрзо э шон домор,
Е ченд гофгьо инжо гуфди.
—Лоигълуьни э туь, Томор,
Имурузи келе шори!

— Чуьн Хьэнуко туьш игиди!
Туь вегуьрдсей дуь медальгьо:
Эй кор жофо ве гъэлхэнди,
Туьре дори Ватан угьо.

Гуш дорит гене, дусдгьо,
И межлуьсе гьисд мэгIэно:
Женггьой довгIо ве эн жофо
Эй шолуме рузи угьо.

С Е Р Н О М Е

СТИХИГЬО

Иму гъэлхэнд шолуминим	5
Дусди хэлгъгьо	7
Войгей миллионгьо	9
У эри шолуми женг берди	11
Войгей дедей	13
Немуърдение чигърет	15
Мэгни эри Ватан	16
Александр	18
Ширини бесгъуни	20
Мэгни васали	21
Мэгни межлуъси	22
Гуълбогъор	23
ДухдERGъой колхози	25
Эри дуъ игиде зен	27
Мирвори	29
Ошугъ хэлгъи	30

П О Э М А

Игидгьо вохурденуът

Екимуън серне	35
Дуъимуън серне	44
Сеимуън серне	60
Чөримуън серне	78

Редактор *Гаврилов Б.*

Тех. редактор *Мангутов З.*

Подписано к печати 26/XII-52 г. СО 0199

Объем 5 1/2 п. л. формат бумаги 84x108 1/32

Даггиз № 152 зак. 2950 тир. 500 экз.

Типография № 3 г. Дербента Дагполиграфиздата

Цена 2 руб. 50 коп.

МЫ
ЗАЩИТНИКИ МИРА

Татский язык